

Boncs—Brujevics emlékezéseiből*

Nemegyszer kérdik: Vlagyimir Iljics, aki annyira el volt foglalva az Októberi Forradalom napjaiban, csakugyan talált időt még a különböző kulturális ügyek iránti érdeklődésre is? Csakugyan mélyére hatolt ezeknek a kérdéseknek, megtárgyalta a tájuk vonatkozó rendeleteket, különböző utasításokat adott ki, érdeklődött eredményeik iránt? Mindezekre a kérdésekre nemcsak igennel kell felelnünk, hanem azt is ki kell jelentenünk, hogy munkája minden szakaszában rendkívül fontosnak tartotta a művelődés kérdéseit, mindig érdeklődött irántuk, tanulmányozta őket, gondja volt elintézésükre. Vonatkozik ez a könyvtárakra, a könyvkészletre, a kiadókra, az ujságokra, általában a sajtóra, a muzeumokra, a könyvkamarákra stb. egyaránt.

Vlagyimir Iljics még első emigrációja idején nemcsak sokat dolgozott könyvtárakban, hanem mindig tanulmányozta felépítésüket, szervezetüket, a katalógusok és nyilvántartások rendszerét is. Még száműzetésében, mihelyt Krasznojarszkba érkezett, mindjárt módot talált arra, hogy egy Jugyin nevű mecénás hatalmas könyvtárában dolgozzék; itt mindenekelőtt a könyvtár szervezetével ismerkedett meg, és megállapította, hogy jó gyűjteménnyel rendelkezik, amelyet gondosan válogattak ki és kellőképpen katalogizáltak. Külföldön, a müncheni, londoni, párizsi, genfi könyvtárakban dolgozva mindig behatóan érdeklődött magának a könyvtárnak a szervezete iránt, az egész könyvtári rend, a nyilvántartás, a kölcsönzési és tárolási rendszer, a raktárak megszervezése, a katalógusok és cimleírások formája iránt stb. Egészen fellelkesült, amikor az egyik könyvtárban nemzetközi kölcsönzés útján, washingtoni könyvtárból kapott meg egy helyi kiadású könyvet. Felháborodott viszont, amikor Péterváron, az Ideiglenes Kormány idején, nem voltak hajlandók könyvtárközi kölcsönzés útján meghozatni egy könyvet Harkovból.

Amikor az emigránsélet központja 1903-ban Genfbe került át s ott jelent meg az Iszkra és a többi pártkiadvány, néhányan iszkrás szociáldemokraták elhatá-

* BONCS—BRUEVICS, VI.: K isztorii organizacii Roszszijszkoj Central'noj Knizsnoj Palatü v Moszkve [részlet]. = Lenin i bibliotecsnoe delo. Moskva, Izd. Kniga, 1969. 311-335. p. — A szerző, régi forradalmár, az Októberi Forradalom győzelme után évekig a Népbiztosok Tanácsának titkárságát vezette.

roztuk, hogy könyvtárat és levéltárat létesítünk, ide összpontosítjuk a XIX. századi legális és illegális sajtótermékeket. Arra gondoltunk, hogy jó könyvtárat szervezünk legális könyvekből is, s itt gyűjtjük össze mind a magunk, mind más legális és illegális szerzők kéziratait, arcképeket, metszeteket, stb. Szükségesnek tartottuk mindezeknek a megőrzését az orosz forradalom történetének megírása céljából. Vlagyimir Iljics javaslatára ezt az általa írott határozatot hoztuk.

"Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottságától.

Szívből üdvözljük a 'Kezdeményező Csoport' nagyszerű iniciatíváját, amely 'Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottságának könyvtára és levéltára' létrehozására irányul és nyomatékosan kérjük valamennyi elvtársat és az e rég megérett ügyel rokonszenvezőket, hogy erejükhöz mérten támogassák elvtársainkat, akik magukra vállalták e bonyolult és fontos ügy szervezésének munkáját.

Az OSZDMP Központi Bizottsága

1904. január 29."

Amikor megtörtént pártunkban a végleges szakítás, mi, a kezdeményező csoport, a genfi könyvtárat és levéltárat szervesen és elválaszthatatlanul hozzátartozónak tekintettük a mi kezdeményezésünkhöz, a mi munkánkhoz és az akkori SZDMP bolsevik részéhez; határozottan kitartottunk tehát amellet, a mensevikek heves és ocsmány polémiája ellenére, hogy szívünknek ezt a kedves gyermekét a "Többségi Bizottságok Irodájának" adjuk át. Vlagyimir Iljics nemcsak teljesen egyetértett ezzel, hanem maga írta meg az alábbi határozatot, amelynek eredetijét jelenleg a Lenin Intézetben őrzik. A határozatban ezt írta:

"Az OSZDMP genfi könyvtárát megalapító kezdeményező csoport egyhangulag elhatározta, hogy a könyvtárat ügyeinek általános intézése végett átadja a 'Többségi Bizottságok Irodájának' addig, amíg a III. pártkongresszus nem határoz róla."

Látjuk, hogy mind maga Vlagyimir Iljics, mind pártunk legfelső irányító szerve már 1903-1904-ben - 35 évvel ezelőtt - kétszer is kiállt arra irányuló kollektív kezdeményezésünk mellett, hogy számbavegyük, összegyűjtsük és megőrizzük a pártunk és az oroszországi forradalmi mozgalom történetét dokumentáló nyomtatott és kéziratos anyagot.

Azóta három forradalom zajlott le.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom utáni harmadik éjszakán nagyon fontos beszélgetés tanuja voltam Vlagyimir Iljics és néhány elvtársunk között a Szmolnijnak abban a szobájában, amelyben rövidesen a Népbiztosok Tanácsa elnökének a hivatali helyiségét rendeztük be. Vlagyimir Iljics azoknak az elvtársaknak a jegyzékét állította össze, akiket a különböző népbiztosságok élére akart állítani. Épp a Művelődésügyi Népbiztosság került szóba. Nagyezsda Konsztantyinovna Krupszkaja itt Lunacsarszkijt ajánlotta.

- Helyes - válaszolt Vlagyimir Iljics, és felírta Lunacsarszkij nevét a listára.

- De - tette fel hirtelen a kérdést. - melyik népbiztosságnál összpontosítsuk a könyvek kiadását, különösen a klasszikusokét? Természetesen a Művelődésügyi Népbiztosságnál - tette hozzá, mintegy önmagának válaszolva.

- Hogyan adhatjuk ki a klasszikusokat, Vlagyimir Iljics - mondtam, - amikor a cári cenzura annyira eltorzította azt, amit irtak, hogy olykor csak a megnyomoritott csontváza maradt meg a műnek. Hiszen például Tolsztoj Feltámadásából több mint 500 passzust huzott ki a cenzura.

- Mindegy - válaszolt -, akkor össze kell gyűjtenünk az összes eredeti kéziratot és ki kell adnunk klasszikusaink teljes kritikai kiadását, azután pedig, a szükséges előszavakkal és megjegyzésekkel, ki fogjuk adni műveiket egyenként a tömegek számára. S amíg ezt nem tehetjük meg, abban a formában adjuk ki, ahogyan most vannak.

Ezt a mellékesen kialakult beszélgetést, amelyre éjfél után 1 óra tájban került sor, tovább folytatta Vlagyimir Iljics, amikor a Szmolnijból hazafelé mentünk.

- Mihelyt lehetőségünk lesz rá - mondotta -, össze kell gyűjtenünk klasszikusaink és más íróink minden kéziratát, teljesen rendbe kell hozni és kiadni ezeket és mindenféle más anyagot, amire XIX. századi gazdag irodalmunknak, meg kritikánknak, publicisztikánknak, történelmünknek a tanulmányozásához szükség van. Elvégre sok minden él bennünk a kor forradalmi és társadalmi harcából, s mindezt elfojtotta a cenzura.

Tovább fejtegette, egészen részletesen, hogyan kell megszervezni a muzeumok és levéltárak munkáját, hogyan kell mindenfelé összeszedni a magánkézben lévő könyvtárak, levéltárak anyagát, kéziratokat, autográfokat, nemcsak a szép

irodalmi, hanem a kritikai, publicisztikai, történelmi és képzőművészeti vonatkozásu anyagot is, és milyen óriási érték mindez a mi jövőbeli kulturánk szempontjából, amely - amint mondotta - olyan méretekben fog kibontakozni, amire még soha sehol nem volt példa.

- Meg kell mutatnunk az egész világnak, mit jelent az igazi művelődési munka abban az országban, amelyben a hatalmat a munkásosztály vette át, amelyben igazán és tartósan megvalósult a proletárdiktatura.

Vlagyimir Iljics nemegyszer visszatért még ehhez a gondolatához. Már Moszkvában történt, hogy egyszer arról értesült: vörösgárdistákat olyan épületben szállásoltak el, ahol írók kéziratait és leveleit őrzik, s ők pusztítják ezeket a dokumentumokat, sejtelmük sincs a fontosságukról. Éjfél után telefonált rám a lakásomon, megkérdezte, meg tudok-e irni azonnal, reggelre egy brosurát a levéltárak és levéltári kincsek jelentőségéről, népszerűen, úgy, hogy mindjárt holnap, a ROSZTA hirügynökség és az ujságok révén mindenüvé szétküldhessük; tudják meg a tömegek, hogy nemcsak nem szabad elpusztítani a levéltári anyagot, hanem épp ellenkezőleg, nagy gonddal kell gyűjteni. Azt válaszoltam, hogy megpróbálom megcsinálni, csak arra kértem, hadd adjam oda neki reggel átnézni, amit irtam. Mindjárt nekiültem a munkának és megirtam az "Óvjátok meg a levéltárakat" c. brosurát. Vlagyimir Iljics itt-ott belejavított, s mindjárt intézkedett, hogy nyomtassák ki a ROSZTA-ban s annak közvetítésével a vidéki lapokban meg az Izvesztyijában. Azután 50 000 példányban külön is kiadták, és mindenütt terjesztették a Vörös Hadseregben és mindenféle egyéb szervezetben. Később még ismételten kiadásra került, és kétségtelenül hasznunkra volt, mivel értesítéseket kezdtünk kapni olyan helyekről, ahol levéltári értékeket, különböző iratokat találtak. Vlagyimir Iljics azt kérte, hogy valamelyik elvtársunk utazza be az országot, szedje össze ezt az anyagot. A választás M. Sz. Visnyevszkijre esett. Különleges meghatalmazást kapott, fáradhatatlanul járta az országot, óriási levéltári anyagot és egész könyvtárakat szállított Moszkvába. Mindezt a Rumjancev-muzeumnak adtuk át, amely jelenleg a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtára.

Tehát már abban az időben, amikor látszólag egy perce sem volt arra, hogy levéltári anyagon, muzeumokon és könyvtárakon törje a fejét, Vlagyimir Iljics, mint ujjászülető szocialista hazánk igazi gazdája, nemcsak arra talált időt, hogy gondoljon minderre, hanem arra is, hogy állandóan részt vegyen az ilyen értékek összegyűjtésének, a pusztulástól való megóvásának megszervezésében, hogy ellenőrizze mindazt, amit mi, segítőtársai, e téren tettünk, s igen értékes általános irányelveket adjon ehhez a munkához...